

UA: UKRAINE ANALYTICA

Номер 1(11) укр, 2018

МІФІ
ЗМІ
НАРАТИВИ
НОВИНИ
ГРУЗІЯ
ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ
ДЕЗІНФОРМАЦІЯ
КРИЗА
ІМІДЖ
ІСТОРІЯ
ОПЕРАЦІЇ ВПЛИВУ
ЕСТОНІЯ
ІНФОРМАЦІЯ
ПРОПАГАНДА
УКРАЇНА
МОЛДОВА
ЕВРОПА
ОПЕРАЦІЇ ВПЛИВУ
КОМУНІКАЦІЇ
НОВИНИ
РОСІЯ
ФЕЙКИ
МІФІ
ОПЕРАЦІЇ ВПЛИВУ
ТУРЕЧЧИНА
КРИЗА
ТВ

- КАМПАНІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ
- ФЕЙКОВІ НОВИНИ
- ОПЕРАЦІЇ ВПЛИВУ

Пропаганда

За редакцією

Ганна Шелест, к. політ. н.
Микола Капітоненко, к. політ. н.

Видавник:

Видається ГО "Сприяння міжкультурному співробітництву" (Україна), Центром міжнародних досліджень (Україна), за фінансової підтримки представництва Фонду ім. Ф. Еберта в Україні, Black Sea Trust та Центра інформації та документації НАТО в Україні

UA: Ukraine Analytica – це перший український часопис з питань міжнародних відносин, політики та економіки, який видається англійською мовою. Журнал спрямований на експертів, дипломатів, представників наукових кіл, студентів, які цікавляться питаннями міжнародних відносин та, зокрема, Україною.

Контактна інформація та посилання:

Веб-сайт: <http://ukraine-analytica.org/>
Електронна адреса: Ukraine_analytica@ukr.net
Facebook: <https://www.facebook.com/ukraineanalytica>
Twitter: https://twitter.com/UA_Analytica

Погляди та висновки, виражені в статтях, є авторськими та не обов'язково відображають позицію UA: Ukraine Analytica, її редакторів, дорадчої ради чи донорів.

ISSN 2518-7481

200 примірників

ДОРАДЧА РАДА

Дімітар Бечев, доктор наук (Болгарія, директор Інституту Європейської Політики)

Юліан Кіфу, доктор наук (Румунія, директор Центру аналізу та раннього попередження конфліктів)

Сергій Корсунський, д.фіз.-мат.н., Надзвичайний і Повноважний Посол, (Україна, директор Дипломатичної академії при Міністерстві закордонних справ України)

Ігор Коваль, д.політ.н. (Україна, ректор Одеського національного університету ім.І.І. Мечникова)

Сергей Мінасян, д.політ.н., Надзвичайний і Повноважний Посол (Вірменія, Надзвичайний і Повноважний Посол Вірменії в Румунії)

Марсель Рьотінг (Німеччина, директор Представництва Фонду ім. Ф. Еберта в Україні)

Джеймс Ніксі (Велика Британія, голова Програми Росії та Євразії Королівського інституту міжнародних відносин Chatham House)

Роберт Ондрейчак, доктор наук (Словаччина, державний секретар Міністерства оборони Словаччини)

Олег Шамиур, к.еко.н., Надзвичайний і Повноважний Посол (Україна, Надзвичайний і Повноважний Посол України у Франції)

Штефан де Шпігелейре (Нідерланди, головний науковий співробітник, Гаазький центр стратегічних досліджень)

Іванна Климпуш-Цинцадзе (Україна, віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України)

Дімітріс Тріантафілоу, доктор наук (Греція, директор Центру міжнародних та європейських досліджень, Університет ім. Кадір Хаса, Туреччина)

Асле Тойє, доктор наук (Норвегія, директор з досліджень Норвезького інституту Нобеля)

ЗМІСТ

НАТО В НОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ 3

Барбора Маронкова

СТИКАЮЧИСЬ З РОСІЙСЬКОЮ ШКОЛОЮ М'ЯКОЇ СИЛИ 10

Тоні Йенсен

**ОБРАЗ ЄВРОПИ В РОСІЙСЬКИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ:
ЖУРНАЛІСТИКА ЧИ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ ВОРОГА?**..... 20

Любов Цибульська

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ КРЕМЛЯ В 21 СТОРІЧЧІ: ЕСТОНІЯ, ГРУЗІЯ, УКРАЇНА .. 29

Максим Кияк

**РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА:
ВЕЛИКА ВІЙНА ДЛЯ МАЛЕНЬКОЇ АУДИТОРІЇ** 38

Владислав Саран

**ПІДЖИВЛЮЮЧИ ПОЛУМ'Я:
РОСІЙСЬКІ ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ В ТУРЕЧЧИНІ** 46

Болкан Девлен

КАРНАВАЛІЗАЦІЯ КАРНАВАЛА 54

Волга Дамарад

**ПРОТИДІЮЧИ РОСІЙСЬКІЙ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ:
УКРАЇНСЬКІ НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ПЕРЕДОВІЙ**..... 64

Олена Чуранова

СТИКАЮЧИСЬ З РОСІЙСЬКОЮ ШКОЛОЮ М'ЯКОЇ СИЛИ

Тоні Йенсен
Незалежний експерт, Швеція

У цій статті розглядається природа використання операцій впливу Федеральним урядом Російської Федерації, а також шляхи виявлення та протидії подібним операціям. Ця робота була проведена шляхом якісного вивчення концепції, яку використовує російський уряд, та принципів протидії операціям впливу. У статті, робиться висновок, що такі операції, як виявляється, керуються вимушеною зміною уявлення концепції м'якої сили. Також стверджується, що підхід до вирішення проблеми цих операцій має застосовуватись на кількох взаємопов'язаних рівнях, які сприяють прозорій та відповідній комунікації.

Вступ

Інформація – це ключове знання, яке суб'єкти можуть використовувати для інтерпретації проблеми. Щоб не стати жертвою таких пасток, як інформація, що не відповідає дійсності та дезінформація (ненавмисне розповсюдження фальшивої інформації та навмисне розповсюдження фальшивої інформації), суб'єкти намагаються переварити інформацію, перш ніж приймати її, як частину свого сприйняття. Проте, навіть якщо інформація вважається правдивою, використання її, як основи для прийняття рішень, може завдати шкоди інтересам суб'єкта. Подібне відбувається тому, що рішення приймаються зазвичай без врахування усіх фактів,

пов'язаних з будь-якою конкретною проблемою. Вибірково подаючи інформацію, іноземні суб'єкти можуть, таким чином, схилити шальку терезів у процесі прийняття рішень на користь того, на що впливаючий актор (ВА) намагається вплинути.¹

Ці аспекти є звичайними явищами під час проведення операцій впливу, але останнє – вибіркоче подання інформації – часто не береться до уваги під час обговорення даної концепції. Це відбувається незважаючи на важливість операцій впливу під час поточних дискусій. Хоча багато спроб вплинути на іноземну аудиторію вже обговорювалися, але багато прикладів залишилися поза увагою. Натомість, більшість

¹ B. Whaley, J. Busby, *Detecting Deception: Practice, Practitioners, and Theory*, "Trends in Organized Crime", Fall 2000, p. 83.

M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, Artech House: Norwood – Massachusetts 2007, p. 63.

R.H. Stolfi, *Barbarossa: German Grand Deception and the Achievement of Strategic and Tactical Surprise against the Soviet Union, 1940-1941*, [in:] D.C. Daniel, K.L. Herbig (eds.), *Strategic Military Deception*, Pergamon Press: New York – New York 1981, p. 197.

дискусій на цю тему просто зосереджуються на тому, чим ці дії є, замість того, як їм протидіяти. Це, в свою чергу, передбачає необхідність розширення дискусії та зосередження уваги на тому, як суб'єкти можуть розуміти, виявляти та протидіяти операціям впливу. У зв'язку з особливою увагою, яка відводиться Федеральному уряду Російської Федерації (ФУРФ) в сучасному дискурсі, ця стаття досліджує проведення операцій впливу ФУРФ, характер цих операцій, а також шляхи їх виявлення та протидії. Питаннями, на які намагається відповісти стаття, є:

- Який характер застосування операцій впливу з боку ФУРФ?
- Як актори можуть виявити та протидіяти операціям впливу ФУРФ?

Ці питання були розглянуті шляхом короткого викладу загальних аспектів інформаційних операцій, за яким представлено принципи протидії подібним операціям, а також проведення операцій впливу ФУРФ. Ці принципи були використані для проведення аналізу щодо того, яким чином можна протистояти операціям впливу ФУРФ, як проактивно, так і у відповідь.

Операції впливу

Операції впливу, зазвичай, визначаються способом координованого застосування суб'єктами ресурсів, з метою просуван-

ня своїх інтересів, шляхом зміни відношення, дій та рішень цільової аудиторії (ЦА)². Ці ставлення, дії та рішення, у свою чергу, є результатом того, як актор сприймає та реагує на інформаційні середовища, в яких оперує сам та залежні від нього суб'єкти. Використовуючи свої дипломатичні, культурні, військові, інформаційні та економічні спроможності для зміни цих середовищ, впливаючий актор може змінити сприйняття ЦА та залежних від неї суб'єктів, тим самим змінюючи форму їх інтерпретації та реагування на конкретну ситуацію.³

Щоб ці зусилля були успішними, операції повинні проходити крізь фільтри цільової аудиторії – це такі бар'єри, як набуті знання та сприйняття⁴. Щоб пройти крізь ці фільтри, зміни в інформаційному середовищі, зазвичай, повинні хоча б частково ґрунтуватися на правдивій інформації. Подібний підхід збільшує якісну переконливість видозміненої інформації, а також її здатність пройти перевірку⁵. Враховуючи довіру, часові обмеження, динаміку потужності, гру на попередніх відомостях, упередженості та сприйняття тривалого впливу аналогічної інформації, ВА може надалі збільшувати вірогідність того, що підмінена інформація може пройти перевірку на достовірність.⁶ Аспект довіри пов'язаний, як з каналом зв'язку, який використовується для донесення підміненої інформації, так і з джерелом, яке сприймається

² E.V. Larson (ed.), *Foundations of Effective Influence Operations: A Framework for Enhancing Army Capabilities*, Rand Arroyo Center: Santa Monica – California 2009, p. 2.

³ M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, Artech House: Norwood – Massachusetts 2007, p. 55.

⁴ T.L. Thomas, *Russia's Reflexive Control Theory and the Military*, "Journal of Slavic Military Studies", June 2004, p. 241.

⁵ M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, Artech House: Norwood – Massachusetts 2007, p. 59.

⁶ Armed Forces Headquarters, *PM Vilseledning, kortversion av AL studie 6: Ett sätt att dölja det sanna och framhäva det falska: En öppen sammanfattning av studien VILSELEDNING (Memorandum Deception, A Short Version of Army Command's Study 6: A Way to Mask the Truth and Emphasise What Is False: A Open Summary of the DECEPTION Study)*, Swedish Armed Forces: Stockholm 1997, p. 19.

таким, що доносить інформацію. Якщо ЦА довіряє сприйнятому джерелу та каналам зв'язку, то в такому випадку ЦА, швидше за все, сприйме видозмінену інформацію.⁷

Основною цільовою аудиторією для операцій, які проводять державні актори, як правило, є керівництво іншої держави.⁸ Причиною цього є той факт, що вплив на таких осіб, зазвичай, означає отримання потенційно найбільшого результату. Оскільки особи, що приймають рішення, схильні сприймати, як схвалення, так і пропозиції інших учасників у процесі прийняття рішень, ВА можуть використовувати їх як вектори нападу у своїх операціях.⁹ Схвалення може бути отримане від населення країни, тоді як пропозиції, зазвичай, надходять від чиновників, які працюють в уряді. Діючи на ці менші ЦА, ВА можуть відокремити себе від своєї першочергової цільової аудиторії, але все ще продовжувати впливати на них.¹⁰ Це, в свою чергу, дає їм інший спосіб замаскувати джерело видозміненої інформації, і таким чином звести до мінімуму здат-

ність головної цільової аудиторії виявити залученість та наміри ВА.

Приклад того, як це досягається, можна побачити в тому, як впливаючий актор може використовувати засоби масової інформації для того, щоб вплинути на громадську думку та думку чиновників. Ці ЗМІ не обов'язково повинні контролюватися ВА або знаходитися під його безпосереднім впливом. Замість цього вони, не усвідомлюючи того, можуть стати агентами впливу ВА. Цього можна досягти, використовуючи залежність журналістів від експертної думки ззовні, необхідності для багатьох журналістів представити іншу сторону проблеми, або їхню ідеологічну спрямованість.¹¹ Перше дозволяє ВА безпосередньо формувати та підкріплювати повідомлення, якщо ВА має вплив на експерта, який надає консультацію.¹² У свою чергу, інформація, передана ВА або його маріонетками, не обов'язково є повною або правдивою в цілому. Важливе те, що інформація є достатньо переконливою, для проходження фільтрів відповідних одержувачів та її засвоєння.

⁷ D. Lerner, *Is International Persuasion Sociologically Feasible*, [in:] D.C. Pollock (ed.), *The Art and Science of Psychological Operations: Case Studies of Military Application*. Vol. I, American Institutes for Research: Washington – District of Columbia 1976, p. 48.

M. Cohn, *Getting Psyched: Putting Psychology to Work to Shorten Conflicts and Save Lives*, [in:] M.J. Weller (ed.), *Strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare*, Institute of World Politics Press: Washington – District of Columbia 2008, 231.

⁸ R.J. Heuer Jr., *Strategic Deception and Counterdeception: A Cognitive Process Approach*, "International Studies Quarterly", June 1981, p. 294.

E.V. Larson (ed.), *Foundations of Effective Influence Operations: A Framework for Enhancing Army Capabilities*, Rand Arroyo Center: Santa Monica – California 2009, pp. 44-45.

⁹ M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, Artech House: Norwood – Massachusetts 2007, p. 96.

¹⁰ G. Sjøstedt, *Desinformation, vilseledning och nationell säkerhet: en problembeskrivning (Disinformation, Deception and National Security: A Problem Description)*, Board for Psychological Defence: Stockholm 1988, pp. 9-10.

L. Bittman, *The KGB and Soviet Disinformation: An Insider's View*, Pergamon-Brassey's: Washington – District of Columbia 1985, p. 52.

¹¹ L. Bittman, *The Use of Disinformation by Democracies*, "International Journal of Intelligence and Counterintelligence", Summer 1990, p. 248.

E.S. Herman, N. Chomsky, *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon Books: New York 2002, p. 2.

¹² S. Macdonald, *Propaganda and Information Warfare in the Twenty-first Century: Altered Images and Deception Operations*, Routledge: London 2006, pp. 35-36.

Якщо все це буде зроблено правильно, впливаючий актор матиме змогу надавати, як мотиви, так і причини, які спонукають цільову аудиторію діяти, або не діяти, в такий спосіб, що суперечить інтересам ЦА, але відповідає інтересам ВА.¹³ Це, зазвичай, називають рефлексивним контролем, і він може розглядатися, як найвищий рівень успішності операції впливу. Менші результати, такі як спонукання ЦА до дії щодо видозміненої інформації (але не в повній мірі) та підготовку ЦА до чогось все ще можна вважати успішними.¹⁴ Прикладами менших результатів є подальша поляризація державного політичного клімату або розповсюдження недовіри до державних інституцій.

Принципи протидії операціям впливу

Для того, щоб актор виявив та протидівав операціям впливу, він / вона має володіти як мінімум двома речами: розумовим усвідомленням того, що він / вона або інші можуть стати цільовою аудиторією, а також структурними спроможностями для викриття та розуміння цих операцій.¹⁵ Перше виступає в ролі першої лінії оборони суб'єкта, дозволяючи розпізнати операції впливу. Якщо суб'єктові не вистачає усвідомлення того, що він може піддатися впливу, його вразливість до операцій впливу значно збільшиться.¹⁶ Поінформованість забезпечує лише

обмежений захист і може, в найгіршому випадку, навіть стати тягарем, створюючи надмірну обережність сприйняття.¹⁷ Тому її слід поєднувати з засобами оцінки змін у інформаційному середовищі. Після виявлення підозри щодо проведення операції впливу, актор може, шляхом збору та аналізу інформації, викрити їх. Використовуючи процес розвінчування таких операцій, суб'єкт може, зрозуміти, що хоче ВА, щоб ЦА повірила, а також те, яких дій очікує від цільової аудиторії впливаючий актор. Ті самі інструменти також дозволяють суб'єктові зрозуміти цілі операцій, а також спроможності ВА.¹⁸

Для цього, суб'єкти та залежні від них повинні володіти знаннями про те, як може діяти потенційний ВА, та як можна використовувати їхні відповідні слабкі сторони. Суб'єкт повинен також розуміти потенційні слабкі сторони, пов'язані з інформаційним середовищем, в якому вони працюють, і канали комунікації, які використовують.

Знаючи, які очікування має цільова аудиторія, як ці очікування виникають, що впливаючий актор знає і не знає, і те, що очікує побачити суб'єкт, можна поглибити розуміння того, чому ці сприйняття мають місце бути та як їх можна використовувати на свою користь.¹⁹ Це може включати те, яким чином ВА може використовувати та підкріплювати упередженості.²⁰ Оскільки поняття, що базуються

¹³ T.L. Thomas, *Recasting the Red Star: Russia Forges Tradition and Technology through Toughness*, Foreign Military Studies Office: Fort Leavenworth – Kansas 2011, p. 132.

¹⁴ D.C. Daniel, K.L. Herbig, *Propositions on Military Deception*, "Journal of Strategic Studies", March 1982, p. 157.

¹⁵ M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, Artech House: Norwood – Massachusetts 2007, p. 144.

¹⁶ B. Whaley, *Stratagem: Deception and Surprise in War*, Artech House: Boston 2007, pp. 74-75.

¹⁷ R.J. Heuer Jr., *Strategic Deception and Counterdeception: A Cognitive Process Approach*, "International Studies Quarterly", June 1981, pp. 319-320.

¹⁸ M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, p. 144.

¹⁹ M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, p. 176.

²⁰ R.J. Heuer Jr., *Strategic Deception and Counterdeception: A Cognitive Process Approach*, "International Studies Quarterly", June 1981, p. 315.

на упередженості суб'єкта, є стійкими до змін, навіть якщо доведено їх неправдивість,²¹ суб'єктам потрібно постійно оцінювати, чому вони зберігають певне сприйняття.²² Роблячи це, можна підвищити їх здатність діяти, навіть якщо на них вплинула інша сторона.

Оскільки інформаційне середовище є основою для сприйняття актора, тому він повинен прагнути зрозуміти, як розвивається це середовище. Для цього актор повинен постійно контролювати та аналізувати інформаційне середовище щодо змін, а також зміни в діях інших учасників. Важливим аспектом таких дій є зусилля, щодо пошуку відповідей на питання, чому ці зміни відбулися. Для цього актор повинен мати можливість дивитись на подію з точки зору інших.

Оскільки інформаційне середовище є основою для сприйняття актора, тому він повинен прагнути зрозуміти, як розвивається це середовище

Можливість зробити це може дозволити акторові зрозуміти, чому інші суб'єкти діють подібним чином, і які можуть бути їхні наміри.²³ Це, в свою чергу, вимагає розуміння доктрин, ресурсів, спроможностей та загальних цілей інших суб'єктів, а також усвідомлення зміни характеру цих факторів.²⁴ Жоден з акторів не живе в ізольованому коконі, і не заморожений в часі.

Наприклад, впливаючий актор може вирішити продемонструвати та перебільшити свої спроможності та наміри, щоб стримувати ЦА від певної дії.²⁵ Подібна реакція може відбутися, як реакція на зміну цілей та інтересів цільової аудиторії. Якщо ЦА в такій ситуації знає справжні можливості та мотиви ВА, тоді ЦА все ще може бути в змозі діяти. Це можливо завдяки тому, що цільова аудиторія має засоби для точної оцінки наслідків дії та може визначити, чи витрати перевищують вигоди.

Щоб виконати це чітко, суб'єкти повинні враховувати джерела інформації, яку вони отримують, а також ризики, пов'язані з каналами комунікації, які вони використовують. Це необхідно тому, що більша частина інформації, яку отримує суб'єкт, як правило, надходить від зовнішніх акторів та тих, хто від нього залежить. Оскільки актори мають менше контролю над інформацією, яка доноситься та продукується учасниками другого та третього рівня, але, тим не менше, покладається на них, щоб зрозуміти інформаційне середовище, суб'єктові потрібно бути на сторожі понять, які можуть діяти всупереч їх інтересам. Тому, актори повинні піддавати сумнівам і ретельно перевіряти інформацію, яка їх досягає, перш ніж прийняти її.²⁶

Застосування операцій впливу Федеральним Урядом Російської Федерації

З середини 2000-х і на початку 2010-х років відбулася низка змін в ФУРФ, які

²¹ U.K. Ecker, S. Lewandowsky, O. Fenton, K. Martin, *Do People Keep Believing because They Want to? Preexisting Attitudes and the Continued Influence of Misinformation*, "Memory & Cognition", February 2014, p. 293.

²² M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, p. 175.

²³ M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, p. 178 & 179.

²⁴ M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, p. 177.

²⁵ M.I. Handel, *War, Strategy and Intelligence*, Cass: London 1989, p. 314.

²⁶ M. Bennet, E. Waltz, *Counterdeception Principles and Applications for National Security*, p. 180.

зараз впливають на те, як він проводить свою зовнішню політику. Серед іншого, це думка, що вони знаходяться в пастці постійного конфлікту з зовнішніми акторами; застосування методів інформаційної війни як одного з основних засобів для досягнення інтересів ФУРФ, а також розширення та переосмислення концепції м'якої сили.

Перші дві зміни відображені в сучасній російській військовій думці. Їх елементи включають цілісне та одночасне використання всіх наявних державних засобів у інформаційно-культурній війні, яка є перехідною – вона продовжується в мирний час та в час конфліктів, з можливістю досягнення цілей держави самостійно або при взаємодії з іншими зусиллями держави.²⁷ Відкрите застосування сили було перенесено на пізні етапи конфлікту.²⁸ Натомість у конфліктах повинна переважати інформаційні та психологічні операції.²⁹ Ці підходи спрямовані на те, щоб зламати суб'єктів, тим самим обмежуючи їх здатність функціонувати та надаючи стратегічну перевагу ФУРФ.³⁰

Ці зміни в російській військовій думці також знайшли своє відображення у поглядах ФУРФ на концепцію м'якої сили – від концепції, яка підкреслює залу-

чення інших акторів, як засобу набуття впливу над ними,³¹ до концепції, яка включає в себе застосування примусу для отримання такого самого впливу. М'яка сила, як така, перетворилася на таку, що може використовуватися для втручання у внутрішні справи держави та з метою дестабілізації її політичного середовища, з метою просування інтересів іноземного суб'єкта.³²

Ці поняття, у значній мірі, відображені в багатьох спробах ФУРФ впливати на інших акторів. Естонія та Грузія стали цілями кампаній впливу ФУРФ задовго до того, що пізніше стало вторгненням ФУРФ в Україну та тривалим втручанням у її справи. Стосовно Естонії та Грузії – ці кампанії впливу включали використання невдоволень представників російської меншини по відношенню до естонської влади,³³ тим самим дестабілізуючи політичну ситуацію в Естонії та тиснучи на її владу. Такі операції також включали в себе негативне зображення уряду Естонії в російськомовних ЗМІ (як в Естонії, так і в Росії)³⁴ та агресивні демонстрації перед посольством Естонії в Москві, в яких брали участь члени російської неурядової організації, якій сприяє ФУРФ (яку прийнято називати «Наші»)³⁵. За ними йшли вуличні заворушення у

²⁷ P.A. Mattson, *Russian Military Thinking – A New Generation of Warfare*, "Journal on Baltic Security", June 2015, p.66.

U. Franke, *War by Non-military Means: Understanding Russian Information Warfare*, Swedish Defence Research Agency: Stockholm 2015, p. 40.

²⁸ В. Герасимов, *Ценность науки в предвидении*, "Военно-промышленный курьер", лютий 2013, стр. 2.

²⁹ S. Chekinov, S. Bogdanov, *The Nature and Content of a New-Generation War*, "Military Thought", April 2013, p.16.

³⁰ J. Bērziņš, *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*, National Defence Academy of Latvia: Riga 2014, p. 5.

³¹ J.S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs: New York – New York 2004, p. x.

³² *Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*, "Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation", 18 February 2013 [http://www.mid.ru access: 20 February 2018].

³³ *Annual Review 2007*, Estonian Internal Security Service: Tallinn 2008, p. 13.

³⁴ E. Lucas, P. Pomerantsev, *Winning the Information War: Techniques and Counter-Strategies in Russian Propaganda*, Center for European Policy Analysis/Legatum Institute: London/Washington – District of Columbia 2016, p. 22.

³⁵ M. van Herpen, *Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism*, Rowman & Littlefield: Lanham – Maryland 2014, Chapter 8 (E-book).

Таллінні (за участі бунтівників з членів «Наших»³⁶), а також масштабні кібератаки проти естонських установ.³⁷ Незважаючи на те, що багато джерел кібер-атак можна було простежити до Росії, уряд Естонії не міг остаточно ствердити, що за ними стоїть ФУРФ.³⁸ Після масових заворушень, делегація, яка складалася з парламентарів з правлячої партії Росії, вирушила до Таллінна. Перед приїздом вони закликали до відставки уряду Естонії.³⁹

Служба внутрішньої безпеки Естонії пояснила значну частину поляризації політичного клімату в Естонії відмінністю в інформаційному середовищі етнічних громад країни.⁴⁰ Служба внутрішньої безпеки Естонії також виявила спроби російських ЗМІ викривити події, а також спроби дипломатичного корпусу ФУРФ та розвідувальних служб впливати на російську меншину в Естонії.⁴¹

Ці кампанії впливу призвели до створення нової концепції Руського світу.

Офіційно це почалося, як концепція пропаганди російської мови та культури за кордоном, але згодом було переплетено із заявленим правом ФУРФ втручатися у справи інших держав, з метою захисту співвітчизників та громадян Російської Федерації, які проживають за кордоном.⁴² Люди, які вважаються співвітчизниками, значною мірою є колишніми громадянами Радянського Союзу, які виступають за духовні та культурні зв'язки з Російською Федерацією.⁴³ Ця політика була всебічно застосована під час окупації ФУРФ Кримського півострову. Проте, таким же чином, як форми прояву цієї політики співпадають з подіями в Естонії, подібне можна простежити і під час російсько-грузинської війни. ФУРФ напередодні конфлікту з Грузією послабив вимоги щодо громадянства абхазів та південних осетин, створюючи тим самим більшість «російських» громад у цих регіонах.⁴⁴ Їх захист називався однією з причин вторгнення ФУРФ у Грузію.⁴⁵

³⁶ M. van Herpen, *Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism*, Rowman & Littlefield: Lanham – Maryland 2014, Chapter 8 (E-book).

³⁷ E. Lucas, P. Pomerantsev, *Winning the Information War: Techniques and Counter-Strategies in Russian Propaganda*. Center for European Policy Analysis/Legatum Institute: London/Washington – District of Columbia 2016, p. 23.

³⁸ A. Soldatov, I. Borogan, *The New Nobility: The Restoration of Russia's Security State and the Enduring Legacy of the KGB*, PublicAffairs: New York – New York 2010, Chapter 18 (E-book).

A.J. Selhorst, *Russia's Perception Warfare: The Development of Gerasimov's Doctrine in Estonia and Georgia and Its Application in Ukraine*, "Military Spectator", April 2016, pp. 154-155.

³⁹ Николай Ковалев: эстонское правительство должно уйти в отставку, "RIA новости", 7 чёрная 2008 [http://www.ria.ru access: 20 February 2018].

⁴⁰ *Annual Review 2007*, Estonian Internal Security Service: Tallinn 2008, p. 13.

⁴¹ *Annual Review 2007*, Estonian Internal Security Service: Tallinn 2008, pp. 8, 13, 15.

⁴² *Conference of Russian Ambassadors and Permanent Representatives*, "Official Internet Resources of the President of Russia", 1 July 2014 [http://www.en.kremlin.ru access: 20 February 2018].

K. Pynnöniemi, A. Rác, *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*, Finnish Institute of International Affairs: Helsinki 2016, p. 94.

⁴³ *О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом*, "Официальный интернет-портал правовой информации", 10 липня 2013 [http://www.pravo.gov.ru доступ: 20 лютого 2018].

⁴⁴ K. Natoli, *Weaponizing Nationality: An Analysis of Russia's Passport Policy in Georgia*, "Boston University International Law Journal", Summer 2010, pp. 391-392.

⁴⁵ M. van Herpen, *Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism*, Rowman & Littlefield: Lanham – Maryland 2014, Chapter 13 (E-book).

Напередодні вторгнення, прем'єр-міністр Росії безпосередньо звернувся до президента Грузії та поінформував про намір ФУРФ ввести війська в Грузію. Серед наведених причин були прагнення Тбілісі до вступу в НАТО, а також щойно оголошена незалежність Косово.⁴⁶ Пізніше, як наслідок, відбулось нарощування збройних сил ФУРФ, як на території Грузії, так і вздовж її кордону, незначні зіткнення між грузинськими, абхазькими та південноосетинськими збройними силами, викривлення подій у російських ЗМІ та кібер-атаки на інфраструктуру, яка обмежувала здатність грузинського уряду комунікувати та координувати свої зусилля.⁴⁷ Все це, в поєднанні з дипломатичним вибором Тбілісі, від поганого рішення та ще гіршого, переконало грузинський уряд в тому, що вони повинні запобігти діям ФУРФ, які насувались. В іншому випадку уряд втратив би здатність керувати Грузією.⁴⁸ Ініціюючи збройний конфлікт, ФУРФ стверджував, що грузинський уряд був агресором у цьому конфлікті.

Використання Росією тиску на владу, спотворення висвітлення подій у засобах масової інформації та використання етнокультурних аргументів, з деякими маніпуляціями, триває протягом усього конфлікту з Україною та пов'язаних операціях впливу. Однак найбільші відмінності можна простежити за тим, як ФУРФ намагався, і з певним успіхом йому це вдавалося, керувати нарративами щодо своєї участі у конфлікті. Приклади цього можна побачити в тому,

скільки закордонних ЗМІ повторювали, принаймні частково, опис розвитку конфлікту в інтерпретації ФУРФ та його маріонеток, тим самим ставлячи під сумнів те, що насправді відбулось та призвело до поширення інтересів ФУРФ.⁴⁹

Зусилля в електронній та інформаційній сферах, включаючи використання соціальних мереж, як видається, зросли в якості засобу поширення спотвореної ФУРФ інформації. Незважаючи на те, що ступінь та наслідки втручання ФУРФ у президентські вибори в Сполучених Штатах все ще знаходяться на стадії розслідування, розвідувальні служби встановили, що ФУРФ дійсно намагався скеровувати вибори за допомогою змішаної відкрито-закритої кампанії

Зусилля в електронній та інформаційній сферах, включаючи використання соціальних мереж, як видається, зросли в якості засобу поширення спотвореної ФУРФ інформації

впливу. Схоже, що ці зусилля включали в себе: підтримку кандидата на пост президента, якому віддавав перевагу ФУРФ; оприлюднення незаконно набутих документів внутрішнього користування та спроби поляризувати політичний клімат шляхом онлайн-розкручування тем та організацій, які були суперечливими або спрямовані на

⁴⁶ R.D. Asmus, *A Little War that Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*, Palgrave Macmillan: Basingstoke 2010, pp. 105-107.

⁴⁷ A.J. Selhorst, *Russia's Perception Warfare: The Development of Gerasimov's Doctrine in Estonia and Georgia and Its Application in Ukraine*, "Militaire Spectator", April 2016, pp. 155-156.

⁴⁸ R.D. Asmus, *A Little War that Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*, Palgrave Macmillan: Basingstoke 2010, p. 50.

⁴⁹ K. Pynnöniemi, A. Rác, *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*, Finnish Institute of International Affairs: Helsinki 2016, pp. 137, 171 196.

внесення розколу.⁵⁰ Аналогічні тенденції можна побачити і в інших країнах. Приклади включають спроби впливу на іноземні ЗМІ, а також підтримку іноземних партій та груп, інтереси яких співпадають з інтересами ФУРФ.⁵¹

Аналіз та рекомендації

Характер використання операцій впливу ФУРФ здебільшого визначається їх цілісним, скоординованим та примусовим використанням м'якої сили. Використання м'яких владних ресурсів тоді, коли необхідно, доповнюється спроможностями, які традиційно виходять за межі концепції м'якої сили. До цього входить загроза використання збройних сил для того, щоб створити тиск на ЦА та залежних від неї. Пряме застосування сили схвалюється в російській військовій думці, і перевага віддається на користь інформаційно-психологічної війни.

Операції впливу, які використовує Росія, проводяться як до, так і під час конфлікту, а також у мирний час. Вони, здається, часто концентруються на роз'єднанні іноземних держав, популяризації груп та партій, політика яких збігається з ФУРФ, та направляють наратив в напрямку до того, що є корисним інтересам ФУРФ. Визначними засобами досягнення цих цілей є традиційні засоби масової

інформації, що контролюються ФУРФ, а також ті, на які ФУРФ може мати вплив. Використання соціальних мереж, у свою чергу, набуває популярності.

Завдяки цілісній природі операцій впливу ФУРФ, будь-яка відповідь на них має бути співставно всеосяжною. Оскільки операції направлені на велику кількість цільових аудиторій, як первинних, так і другорядних, будь-який суб'єкт повинен підготувати всіх залежних від нього, до того, що вони можуть стати об'єктами операцій впливу. Це необхідно для того, щоб збільшити загальну здатність суб'єкта виявляти такі операції, а також для того, щоб збільшити здатність суб'єкта протистояти їм.

Актор може досягти більшості з цього, якщо буде заохочувати здоровий скепсис та кодекс відповідальної поведінки серед громадян, приватних корпорацій та державних установ. Така поведінка повинна включати прозору та оперативну передачу інформації, зокрема, стосовно джерел. Це необхідно робити задля боротьби з поширенням неточної та невизначеної інформації, а також для заохочення довіри між сторонами. Така популяризація обізнаності, відповідальної поведінки та скептицизму повинні бути природними і мати місце на всіх рівнях. Приклади для реалізації таких рішень включають додавання

⁵⁰ *Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections*, Office of the Director of National Intelligence: Washington – District of Columbia 2017, p. ii.

An Ex St. Petersburg 'Troll' Speaks out: Russian Independent TV Network Interviews Former Troll at the Internet Research Agency, "Meduza", 15 October 2017 [http://www.meduza.io access: 20 February 2018].

V. Sauter, *Video and Transcript: Press Conference by Senators Richard Burr and Mark Warner of SSCI on the Russia Probe, "Lawfare"*, 4 October 2017 [http://www.lawfareblog.com access: 20 February 2018].

⁵¹ A. Polyakova, M. Laruelle, S. Meister, N. Barnett, *The Kremlin's Trojan Horses: Russian Influence in France, Germany, and the United Kingdom*, The Atlantic Council: Washington – District of Columbia 2016, pp. 3-4.

S. Meister, J. Puglierin, *Perception and Exploitation: Russia's Non-Military Influence in Europe*, "German Council on Foreign Relations", October 2015, p. 5.

Annual Report of the Security Information Service for 2015, Security Information Service: Prague 2016, p. 9.

їх до шкільних навчальних програм та відповідна підготовка нового персоналу, особливо в сферах, які є ціллю таких операцій.

Особливу увагу слід приділяти створенню довіри та співпраці між засобами масової інформації, урядом та державними установами. Для цього є три причини: ЗМІ можуть допомогти у виявленні брехні та виправити її, вони становлять значну частину інформаційного середовища та виступають як найбільш значущі канали зв'язку, і вони є одними з найцікавіших цілей для ВА. Якщо встановити довіру та співпрацю, тоді буде простіше звертатися до ЗМІ у разі, якщо інформація, яку вони подають буде скомпрометованою. Здорові відносини можуть, також, збільшити захищеність уряду від операцій впливу, які обмежують інформаційне середовище або його пронизують.

У рамках співпраці урядових установ з громадськістю та сприяння до відповідальної поведінки, уряди могли б заохочувати використання та створення організацій, які займалися б перевіркою фактів та відповідних спеціальних редакторів або омбудсменів. Робота організацій з перевірки фактів може частково підтримуватися урядом, оскільки уряди вже мають значну частину необхідної інфраструктури, щоб забезпечити таку організацію відповідною інформацією через свої установи.

Крім того, уряди повинні прагнути зменшити розбіжності та невдоволення, які існують у державі. Це не тільки відповідальна політика, зусилля щодо зменшення цих розбіжностей і невдоволень мають стати пріоритетом, беручи до уваги приклади використання таких тем з боку ФУРФ. У тих випадках, коли групи вже були скомпрометовані, як це було у випадку з Естонією, де групи існували зовсім в різних інформаційних

середовищах, уряди повинні докласти більше своїх зусиль для інтеграції. Це може включати створення засобів масової інформації, спеціально розроблених для групи з обмеженим доступом до інформації, робота безпосередньо з громадянським суспільством та з відомими групами в цих громадах.

Більшість урядів вже мають інфраструктуру, яка здійснює моніторинг та аналіз розвитку різних інформаційних середовищ та відповідних каналів. Проте, мало хто володіє інфраструктурою та структурами управління, необхідними для узгодження та розгляду вищенаведених зусиль. Більшість з них, більш-менш, потребують децентралізації. Це необхідно тому, що централізованим організаціям, як правило, важко повністю зрозуміти проблеми периферії. Але, якщо всі ці зусилля децентралізувати, збільшується ризик розтрати ресурсів, оскільки ця ж сама проблема може вирішуватися повторно. Тому слід віддавати перевагу централізованим інституціям в заохоченні координації та перегляду зусиль з протидії впливу, а також в створенні нових шляхів вирішення проблем в цій галузі. Крім того, такі організації пропонують можливість збирати інформацію та швидко поширювати її відповідним сторонам. Однак, роблячи це, треба вживати ряд запобіжних заходів, щоб не дати аудиторії те, що ми не хочемо, щоб вона отримала.

Тоні Йенсен, незалежний експерт, колишній студент Гетеборзького університету та Шведського університету оборони. Він брав участь у ряді міжнародних конференцій з питань міжнародних відносин та політики безпеки. Його спеціалізація – це використання операцій з введення в оману та операцій впливу, як засобу досягнення інтересів акторів. Основна увага його дослідження – діяльність Росії в її близькому зарубіжжі.
